

Conceptual Metaphor in Poems related to the Iran-Iraq War; A Comparative Study of Poems by Alireza Qazve and Abdol Razzaq Abdol Vahed

Kobra Moradi^{*1} : Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature Education, Farhangian University Po Box 14665-889, Tehran, Iran.

Tayyebah Seyfi: Associate Professor, Department of Arabic Literature and Language, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

Abstract

The eight-year war between Iran and Iraq had a wide impact on the literature of the two nations, and the emergence of the literature of sacred defense in Iran and the composition of numerous poems in Iraq centered on this war were the results of this event. Abdol Razzaq Abdol Vahed, a contemporary Iraqi poet, and Alireza Qazve, an Iranian poet, had a special view of this event, and they viewed this war through the lens of their own experience and belief and reflected it in their poems. Therefore, in this study, using a descriptive-analytical method, examples of conceptual metaphors in poems related to the Iran-Iraq war were counted in the poems of selected poets from the two countries and the areas of origin and destination were examined. In this way, while examining the conceptual system of the formation of metaphors, the structure of metaphors was studied, and the differences in ideology, cultural attitudes, and religious beliefs of the two nations regarding the aforementioned event were examined in a comparative manner. Based on the beliefs of conceptual metaphor experts, the functions and effects of the conceptual system and dominant cultural discourse of each country on the attitudes of the people and the poems of the two poets were studied. The findings of the study showed that the conceptual metaphors in the poems of Qazve and Abdol vahed were of an ontological and structured type. Qazve used metaphors based on the epic and mystical discourse of his time about the battle against invaders and world-eaters. Abdol vahed also praised the bravery of the Iraqi army by using conceptual metaphors based on the history of the Arab people.

1. Introduction

The Iran-Iraq War had a broad impact on the poems of poets from these two countries. The Abdul Wahid called his poems about the war "Fi Lahib al-Qadisiyah" and Qazweh also addressed this war in his poems, sometimes in the language of epic, sometimes in the language of love and mysticism, and sometimes in the language of imagination, emotion, and feeling. This research is necessary so that researchers in the fields of literature and linguistics, by focusing on the reflections of the poets' thoughts and worldviews in their poems, can achieve a clear understanding of the thoughts and attitudes of a wide range of Iranian and Iraqi society by

1. * Corresponding Author: K.moradi@cfu.ac.ir

examining the conceptual metaphors that the poets and the people as their audience live with and believe in, and can answer the following questions:

1. What type of conceptual metaphors are the metaphors of the poets under study mostly?
2. What cultural aspects of the two nations do the dominant group of conceptual metaphors focus on?
3. How do the conceptual metaphors used in these poems relate to the situational context of the community of the poets concerned?

2. Research background

In article titled "Aesthetics of Artistic Creativity in the Play Manzum al-Harr al-Riahi" was written by Narges Ansari in 2018 and published in two quarterly scientific research journals, Criticism of Contemporary Arabic Literature. By analyzing the content and technical structure of this work, the author showed its innovative characteristics in the use of aesthetic elements. The article "Visual Poetry in the Poems of Abdul Razzaq Abdul Wahid: A Case Study of "Hareb Man Mathaf Al-Athar" and "Abasad Al-Khauf" by Tayyaba Seifi and Faezeh Raisi, published in 2023 in two academic journals of Contemporary Arabic Literature Criticism, states that the visual aspect of poems has a greater impact on the audience. Regarding Qazveh, research has also been conducted that, based on the studies conducted, is not similar to the present study, including the article "A Comparative Study of Allusion and Simile in the Poetry of the Holy Defense Based on Some Poems by Seyyed Hassan Hosseini and Alireza Qazveh", 2022, by Samira Hemmati and Azita Hashemi. The thesis "A Study of Poetic Elements in the Poems of Alireza Qazveh", written in 2013 by Fatima Arab, examines the elements of emotion, imagination, language, and music.

3. Materials and Methods

In this study, conceptual metaphors in poems related to the Iran-Iraq War in the works of Qazveh and Abdul-Vahed were identified and counted in order to conduct a comparative study of the attitudes, thoughts, and ways of perceiving the two societies regarding the concepts of this war. Data collection was carried out using a library method; first, the poems of the selected poets were selected and studied with the focus on the Iran-Iraq War, then the metaphors mentioned in their poems were extracted and analyzed with the target area of the war and the concepts related to it, such as the countries involved in the war (Iran and Iraq), death, resistance, blood, the proper names of the generals, and the armies of Iran and Iraq. These metaphors are listed in tables indicating their source and target areas, along with examples of each metaphor.

4. Discussion and Analysis

In the poems under study, Qazveh has created ontological metaphors by utilizing human natural experiences of the environment and visualizes the abstract emotions of the Mujahideen with tangible natural elements for the audience. Abdul Wahid also describes themes such as the authority of the troops with tangible human experiences. Both poets have created examples of conceptual metaphors based on recognition and permission. For example, Qazveh, influenced by the situational context and discourse of his time, considers death as a nanny, and Abdul Wahid considers blood as a freedman. Qazveh has used natural elements that convey specific concepts to the audience in a structural coherence to metaphorically depict the concepts of the war zone, and Abdul Wahid has also used coherent historical structures to express his purpose. The two also use metaphors in their poems that exist in the cultural infrastructure and situational context of their own society and that people live with.

5. Conclusion

The conceptual metaphors used in these poems are mostly of the ontological and structural type. In ontological metaphors, Qazveh conceptualizes his desired abstract concepts in a tangible form, relying on his own ideas and experiences. In ontological and structural metaphors, Abdul Wahid has created metaphors inspired by his personal experiences in the war and his own ideological system. Inspired by the history of his land and the experience of successful Arab wars, he has tried to use historical figures as metaphors for the characters of the two armies in this war. In the conceptual system that emerges from the metaphors of Qazveh, the Eight Years' War is not a terrible battle, but an opportunity for love, excellence, and the brilliance of worthy people. However, in the conceptual system that emerges from the metaphors of Abdul Wahid, this war evokes the terrible battles of the Arabs and Iranians at the beginning of Islam and even the confrontation between the army of Islam and the army of infidelity.

Keywords: Conceptual metaphor, Iran-Iraq war, Alireza Qazve, Abd-olrazzaq Abd-olvahed.

روز دانش انگلیسی و صفحه آرایی نشده

استعاره مفهومی در سروده‌های مربوط به جنگ ایران و عراق؛ بررسی تطبیقی سروده‌های علیرضا قزوه و عبدالرزاق عبدالواحد

کبری مرادی:^{۲*} استادیار گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. صندوق پستی ۸۸۹-۱۴۶۶۵.

طیبه سیفی: دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

چکیده

جنگ هشت ساله ایران و عراق بازتاب گسترده‌ای در ادبیات دو ملت داشت. ظهور ادبیات دفاع مقدس در ایران و سروده‌های فراوان در عراق با محوریت این جنگ ماحصل این رویداد بود. عبدالرزاق عبدالواحد شاعر، معاصر عراقی و علیرضا قزوه، شاعر ایرانی به این رویداد نگاه ویژه‌ای داشتند؛ آن‌ها از دریچه تجربه و باور خویش به این جنگ نگرستند و آن را در اشعارشان بازتاب دادند. در این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی نمونه‌های استعاره‌های مفهومی در اشعار مربوط به جنگ ایران و عراق در سروده‌های این دو شاعر احصاء و حوزه مبدأ و مقصد در آن‌ها بررسی شد. ضمن بررسی نظام مفهومی شکل‌گیری استعاره‌ها، روی ساختار استعاره‌ها نیز مطالعه شد و تفاوت‌های اندیشگانی و نگرش فرهنگی و باورهای اعتقادی دو ملت درباره رویداد مذکور به صورت تطبیقی بررسی گردید. کارکردها و تأثیرات نظام مفهومی و گفتمان مسلط فرهنگی این دو کشور بر نگرش مردمشان، و هم‌چنین بر اشعار این دو شاعر بر مبنای نظرات صاحب‌نظران استعاره مفهومی مطالعه شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که استعاره‌های مفهومی در اشعار قزوه و عبدالواحد، از نوع هستی‌شناختی و ساختارمند بودند. قزوه استعاره‌های خود را بر مبنای گفتمان حماسی و عرفانی روزگار خود درباره نبرد با متجاوزان به کار گرفته، و عبدالواحد نیز با به کارگیری استعاره‌های مفهومی مبتنی بر تاریخ قوم عرب، لشکریان عراق را به شجاعت ستوده است.

کلیدواژگان: استعاره مفهومی، جنگ ایران و عراق، علیرضا قزوه، عبدالرزاق عبدالواحد.

۱. مقدمه

جنگ هشت ساله ایران و عراق پیامدهای گسترده‌ای در سطوح مختلف جامعه این دو کشور داشت. شاعران به‌عنوان زبان‌گوی جامعه، متأثر از این جنگ، از زوایای مختلف به این واقعه نگرستند و با زبان شعر آن را بازگو کردند. در این پژوهش از میان شاعران این دو کشور عبدالرزاق عبدالواحد و علیرضا قزوه انتخاب شدند، زیرا هردو از شاعران پرکار در حوزه شعر جنگ بودند و بارها مضامین مربوط به جنگ ایران و عراق را در اشعار خود بازتاب دادند.

عبدالرزاق که دوران جنگ ایران و عراق را درک کرده بود، در سروده‌هایش به دفاع از صدام برخاست. اشعارش درباره جنگ را فی‌لهیب القادسیه نامید که در جلد سوم مجموعه اشعارش گرد آمده است. او این مجموعه شعری خود را در ۱۹۸۲ م. با مقدمه - ای در توصیف صدام حسین، قهرمانی و شجاعت وی و ملت عراق در این جنگ به او تقدیم کرد.

از آغاز جنگ ایران و عراق جراید و رسانه‌های عراقی، صدام حسین را با القابی چون "بطل القادسیه" (قهرمان قادسیه) لقب دادند و او را در کنار برخی مبارزان مشهور عرب مانند سعد بن وقاص، خالد بن ولید، هارون الرشید و صلاح‌الدین ایوبی قرار دادند. این

^{۲*} نویسنده مسئول: K.moradi@cfu.ac.ir

تعبیر بر زبان گویندگان رادیو و تلویزیون یا بر قلم نویسندگان نشریات دولتی عراق جاری بود. عبدالرزاق هم تحت تأثیر همین نگرش بود که مجموعه شعریش در دفاع از صدام را فی لهیب القادسیه نامید.

علیرضا قزوه، شاعر ایرانی، نیز اشعارش درباره این جنگ را به سبک‌های حماسی و غنایی (عشق و عرفان) همراه با تخیل و احساس سروده است. قزوه علاوه در نوسروده‌هایش^۳ از فراموش‌کاری‌ها و ناسپاسی‌های برخی افراد نسبت به مجاهدان و شهیدان انتقاد نیز کرده است.

این پژوهش از آن جهت ضرورت دارد که پژوهشگران حوزه ادبیات و زبان‌شناسی می‌توانند با تمرکز و دقت بر بازتاب‌های اندیشه و جهان‌بینی شاعران در اشعار آنان از طریق بررسی استعاره‌های مفهومی (درواقع شاعران و مردم به‌عنوان مخاطبان ایشان، با این استعاره‌ها زندگی می‌کنند و آن‌ها را باور دارند) به دریافتی روشن از اندیشه و نگرش طیف وسیعی از جامعه ایران و عراق دست یابند. ویژگی‌های فکری و باورهای اعتقادی و مذهبی مشترک میان مردم این دو کشور کم نیست؛ اما چگونه آن‌ها تحت تأثیر القانات گفتمانی سیاستمداران، به تضاد و چالش هشت ساله می‌رسند؟ این پژوهش راهی است برای شناخت دقیق استعاره‌هایی که چگونگی ادراک و اندیشیدن، و چستی عملکرد انسان‌ها را تعیین می‌کند (Lakoff & Johnson, 2003:13). نویسندگان در این مقاله برآنند تا به روش توصیفی - تحلیلی ضمن بررسی استعاره‌های مفهومی در اشعار شاعران منتخب به سؤالات زیر پاسخ دهند:

۱. استعاره‌های شاعران موردبررسی بیشتر از کدام نوع استعاره‌های مفهومی هستند؟
۲. گروه غالب استعاره‌های مفهومی در اشعار موردبررسی بر کدام جنبه‌های فرهنگی دو ملت تمرکز دارند؟
۳. ارتباط استعاره‌های مفهومی به کاررفته در این اشعار، با بافت موقعیتی (فرهنگ، مذهب و باورها) حاکم بر جامعه شاعران مربوطه چگونه است؟

۲. پیشینه پژوهش

درباره عبدالواحد پژوهش‌هایی انجام شده که نتایج آن‌ها در قالب پایان‌نامه و مقاله در مجلات داخلی و کشورهای عربی منتشر شده است که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

- خطیبی و نظری در مقاله «السمات الاسلوبية لقصيدة في رحاب الحسين^(ع) دراسة وتحليل» که در ۱۳۹۵ در کنفرانس بین‌المللی زبان و ادبیات ارائه شده درباره غلبه عواطف صادقانه و واقعی شاعر پژوهش کرده‌اند و از نتایج آن، بهره‌گیری بیشتر از جملات فعلیه به جای جمله اسمیه برای روشن شدن معانی و مقصود شاعر است.

- محسنی‌راد و پودینه قدسیه (۱۳۹۶) در مقاله «نگرشی تحلیلی به شخصیت‌های داستان هزار و یک شب در شعر عبدالرزاق عبدالواحد» در همایش ملی «هزار و یک شب و ادبیات ایران و جهان» ارائه گردید به تأثیرپذیری فراوان شاعر از داستان‌های هزار و یک شب به‌ویژه در حوزه واژگان و ساختار اشاره کردند.

۳. نوسروده‌ها عنوانی است که قزوه خود، بر اشعار نو در کتاب از نخلستان تا خیابان نهاده است.

- انصاری (۱۳۹۷) در مقاله «زیبایی‌شناسی خلاقیت هنری در نمایشنامه منظوم الحر الریاحی» با تحلیل ساختار محتوایی و فنی اثر، شاخصه‌های بدیع آن را در به کارگیری عناصر زیبایی‌شناسی نشان داده است.
- در مقاله «شعر دیداری در اشعار عبدالرزاق عبدالواحد نمونه موردی سروده "هارب من متحف الآثار" و "أصابع الخوف"» از سیفی و رئیسی (۱۴۰۲)، عمیق‌تر شدن اثر ادبی، جنبه دیداری و تجسمی بخشیدن به مضامین شعر، و تأثیرگذاری بیشتر بر مخاطب را هدف و کارکرد اشکال دیداری در شعر این شاعر دانسته‌اند.
- اشعار علیرضا قزوه نیز موضوع پژوهش‌هایی بوده که براساس بررسی‌های صورت گرفته، هیچ کدام مشابهتی با پژوهش حاضر ندارند.
- عرب (۱۳۹۲) در پایان‌نامه خود با عنوان «بررسی عناصر شاعری در اشعار علیرضا قزوه» چهار عنصر عاطفه، تخیل، زبان و موسیقی را در اشعار قزوه بررسی کرده است.
- عظیم‌زاده (۱۳۹۶) در مقاله «نقد بلاغی از نخلستان تا خیابان» صرفاً آرایه‌های بلاغی این اثر را بر مبنای بلاغت سنتی بررسی کرده است.
- همتی و هاشمی (۱۴۰۱) در مقاله «بررسی تطبیقی کنایه و تشبیه در شعر دفاع مقدس با تکیه بر برخی اشعار سیدحسن حسینی و علیرضا قزوه» کنایه و تشبیه را در برخی اشعار این دو شاعر بررسی کرده‌اند.
- سیاوشی و جاویدمهر (۱۴۰۲) در مقاله «واکاوی تطبیقی ادبیات اعتراض در اشعار سمیع القاسم و علیرضا قزوه» به بررسی تطبیقی مفاهیم اعتراضی در اشعار قزوه و القاسم براساس مکتب امریکایی ادبیات تطبیقی پرداخته‌اند.

۳. مبانی نظری و روش پژوهش

۳.۱. روش پژوهش

در این پژوهش تلاش شد استعاره‌های مفهومی در اشعار مربوط به جنگ هشت‌ساله ایران و عراق در آثار قزوه و عبدالواحد شناسایی، احصا و بررسی تطبیقی شوند تا از این رهگذر به نگرش، اندیشه و شیوه ادراک جامعه ایران و عراق درباره مفاهیم این جنگ دست یافت. داده‌ها به روش کتابخانه‌ای گردآوری شد به این ترتیب که اشعار شاعران منتخب با محوریت مشخص جنگ ایران و عراق انتخاب و مطالعه شدند، سپس استعاره‌های با حوزه مقصد جنگ، و مفاهیم مرتبط با این جنگ مانند کشورهای درگیر در جنگ (ایران و عراق)، مرگ، مقاومت، خون، اسم خاص سرداران و سپاهیان ایران و عراق، استخراج و تحلیل شدند. این استعاره‌ها با ذکر حوزه مبدأ و مقصد همراه با نمونه و شاهد در جدول‌هایی گنجانده شدند.

۳.۲. مبانی نظری پژوهش

زبان‌شناسان غربی نظریه جدیدی در باب استعاره با نام استعاره مفهومی ارائه کردند که با دیدگاه پیشینیان تفاوت دارد. لیکاف و جانسون استعاره را نه ابزاری بلاغی، بلکه مفهومی می‌دانند که در زندگی روزمره، اندیشه و عمل انسان‌ها جاری است و بر این باورند که نظام مفهومی معمول ما که در چارچوب آن می‌اندیشیم و عمل می‌کنیم، ماهیتی اساساً استعاری دارد. مفاهیم حاکم بر

اندیشه ما تنها منحصر به خرد نیستند. این مفاهیم عملکردهای هرروزه ما حتی معمولی‌ترین جزئیات را نیز کنترل و هدایت می‌کنند. اگر نظام مفهومی ما چنانکه لیکاف و جانسون می‌گویند به شدت استعاری باشد، شیوه اندیشیدن، آنچه تجربه می‌کنیم و آنچه هر روز انجام می‌دهیم نیز بسیار استعاری است (13-12:2003). از دیدگاه زبان‌شناسی شناختی، استعاره درک یک حوزه مفهومی در قالب حوزه مفهومی دیگر است که حوزه مبدأ^۴ و مقصد^۵ نامیده می‌شوند. حوزه مبدأ، قلمرو معنای تحت‌اللفظی است که به واسطه آن عبارات استعاری را شکل می‌دهیم تا حوزه مفهومی دیگری را درک کنیم. حوزه مقصد، قلمرو معنای استعاری است که بدین روش درک می‌شود (کوچش، ۱۳۹۳: ۱۴).

لیکاف و جانسون در کتاب استعاره‌هایی که با آن‌ها زندگی می‌کنیم^۶ که در ۲۰۰۳ در دانشگاه شیکاگو چاپ شد گونه‌های مختلف استعاره‌های مفهومی و ارتباط انواع استعاره‌ها را با مقوله‌های دیگر نظیر انسجام فرهنگی، برجسته‌سازی، حاشیه‌رانی، شخصیت‌بخشی و نظایر این‌ها توصیف کرده‌اند. تلاش این دو زبان‌شناس چنانکه خود در پیشگفتار اثر اذعان کرده‌اند، بر آن بوده که به دلیل اهمیت موضوع استعاره و نقش اساسی آن در ادراک ما از مسائل پیرامون، هر آنچه که با استعاره در ارتباط است، بررسی کنند. دستاورد این بررسی‌ها در قالب چندین جستار در حوزه‌های گوناگون اندیشه، فرهنگ، جهان هستی، ادراک و ... در این اثر ارائه شده است.

در پژوهش حاضر تلاش بر آن است که استعاره‌های مفهومی عبدالواحد و قزوه در قالب استعاره‌های جهت‌مند، هستی‌شناختی و ساختارمند بررسی و تحلیل شوند، تا به جهان‌بینی خالقان این استعاره‌ها پی برد و این امر از آن رو میسر است که به گفته لیکاف و جانسون انسان‌ها استعاری می‌اندیشند (14:2003). بدین منظور ارتباط استعاره‌های احصاشده از اشعار این دو با مقوله‌های کتاب لیکاف و جانسون بررسی شدند. برای دستیابی به تحلیلی جامع و منسجم از استعاره‌های مفهومی در اشعار این دو شاعر، تلاش شد مقوله‌های متعدد اشعار را حول محورهای بنیادی مطرح شده توسط لیکاف و جانسون، متمرکز کرد و با ارائه شاهد مثال‌هایی از شاعران موردنظر خود، نتایج پژوهش را به شکلی روشن و کاربردی ارائه نمود.

۴. یافته‌ها

۴.۱. انواع استعاره مفهومی در اشعار شاعران منتخب

۴.۱.۱. استعاره‌های جهت‌مند

استعاره‌هایی که با جهت‌های مکانی پیوند دارند جهت‌مند هستند؛ به این معنا که مفاهیم را با جهات توصیف می‌کنند مانند: شاد بالاست^۷ یا غمگین پایین است^۸ (Lakoff & Johnson, 2003:22). در اشعار منتخب شاهد مثالی برای استعاره‌های جهت‌مند به دست نیامد.

4. target domain

5. source domain

6. *Metaphors we live by*

7. I am feeling up

8. I am feeling down

۴. ۱. ۲. استعاره‌های هستی‌شناختی

همان‌گونه که تجربه‌های اولیه انسان‌ها از جهت‌های مکانی منجر به پیدایش استعاره‌های جهت‌مند شد، تجربه‌های ما از اجسام فیزیکی (به‌ویژه جسم خودمان) نیز منجر به پیدایش استعاره‌های هستی‌شناختی می‌شوند که در واقع پنجره‌هایی برای نگرستن به رویدادها، فعالیت‌ها، احساسات، ایده‌ها و ... هستند (Ibid: 32). استعاره‌های هستی‌شناختی با اهدافی نظیر ارجاع، سنجش، شناسایی جنبه‌ها، شناسایی علت‌ها و بیان اهداف و انگیزه‌ها به کار می‌روند (Ibid: 33-34). به‌عنوان نمونه علیرضا قزوه در توصیف جاماندن خود از خیل شهیدان می‌گوید: «چرا چون خار فرسودم در این باغ؟» (۲۲: ۱۳۹۸) شاعر خود و به‌طور کلی انسانی که از میدان جنگ و شهادت بی‌بهره مانده را چون خار بیابان دانسته که به دلیل این بی‌بهرگی فرسوده است. در شرایطی که «گلستان در گلستان لاله روییده است» (همان: ۲۲) اشیائی مانند خار و گل و لاله، استعاره‌هایی هستند که مفاهیم انتزاعی مانند احساسی انسانِ جهان‌مانده از فیض و انسانِ به فیض رسیده را برای مخاطب روشن کنند.

نظیر چنین استعاره‌ای را عبدالواحد نیز به کار می‌برد:

یا قادسیه اشهدی بَأَنَّنَا عَطَبٌ
وَأَنْ رَأْسَ رَسْتِمٍ بِنَا سِیْحَتَطَبُ

(عبدالواحد، ۲۰۰۰: ۱۴/۳)

در هر دو استعاره شاعران در تلاشند اقتدار و عظمت سپاه خود را در شکست دادن لشکر مقابل با استعاره مفهومی بیان کنند. درحقیقت هر دو شاعر مفهومی انتزاعی مثل "مرگ در میدان جنگ" را با بیانی استعاری طرح می‌کنند و از استعاره‌های هستی‌شناختی بهره می‌برند.

۴. ۱. ۲. ۱. استعاره‌های مبتنی بر تشخیص

نوع دیگری از استعاره‌های مفهومی که لیکاف و جانسون در بخشی جداگانه به آن پرداخته‌اند، استعاره‌های مبتنی بر تشخیص است که قرابت آشکاری با استعاره‌های هستی‌شناختی دارد و به همین دلیل در این بخش قرار گرفت.

در این نوع استعاره که شخص‌پنداری شیء فیزیکی است و لیکاف و جانسون آن را بدیهی‌ترین نوع استعاره می‌دانند، یک شیء فیزیکی شخص‌پنداشته می‌شود. این شخص‌انگاری به ما اجازه می‌دهد که گستره وسیعی از تجربه‌های مربوط به پدیده‌های غیرانسانی را در چارچوب انگیزه‌ها، مشخصه‌ها و فعالیت‌های انسانی درک کنیم (Lakoff & Johnson, 2003: 39-40). این نوع استعاره مفهومی، نمونه آشکاری در اشعار قزوه دارد: «ما مرگ را بوسیدیم و مرگ، دایه ما بود» (۱۳۹۸: ۶۷)، «در چاه افتادیم و یوسف با ما بود»، «سحرگاه، کاروان صبوری از راه رسید» (همان: ۶۹). نظیر چنین استعاره‌ای در شعر عبدالرزاق نیز وجود دارد. همچون ابیات زیر که خطاب به عراق خون را آزاد توصیف می‌کند، درحالی که آزادی و آزادگی از صفات انسانی است و عبدالرزاق آن را به خون نسبت می‌دهد. او، سرزمین عراق را همچون انسانی تصور کرده و آن را مخاطب قرار داده است:

دُمُك الْحَرُّ عَلَقَمٌ لَا يَذَاقُ فَأَرْفُوس طَعْمَهُ يَا عِرَاقُ
مَنْذُ أَلْفٍ وَنِيفٍ سَبَحَ الْقَعْقَاعِ غَوْلٌ، وَ ظَلُّهُ عَمَلَقٌ....

(عبدالواحد، ۲۰۰۰: ۸/۳)

۴. ۱. ۲. استعاره‌های مبتنی بر مجاز

در این گونه استعاره‌ها نیز چنانکه قاعدهٔ مجاز است، از چیزی به جای چیزی دیگر استفاده می‌کنیم، اما به طور خاص بر جنبه‌های ویژه‌ای از آنچه به آن اشاره می‌کنیم متمرکز می‌شویم (Lakoff & Johnson, 2003: 41-43). آن جنبهٔ خاصِ مورد توجه علاقهٔ مجاز است. لیکاف و جانسون براساس شواهدی از فرهنگ خود به این علاقه‌ها اشاره می‌کنند: مانند علاقهٔ جزء و کل، پدیدآورنده به جای محصول، مسئول به جای مأمور، محل کار به جای مسئول، مکان به جای نهاد، و مکان به جای رویداد (Ibid: 43-44). «بایهٔ مفاهیم مجازی روشن‌تر از پایهٔ مفاهیم استعاری است؛ چراکه معمولاً شامل تداعی فیزیکی یا علی-می-شوند. از این رو، استعاره‌هایی که بنیان مجازی دارند، اصلی‌تر و طبیعی‌تر از آن‌هایی هستند که بنیان مجازی ندارند» (بارسلونا، ۱۳۹۰: ۱۵۷). همان گونه که نمونه‌هایی از این دست در اشعار فارسی فراوان دیده می‌شود، علیرضا قزوه نیز چنین سروده است: «تمام دشت یکسر لاله‌زار است» (۱۳۹۸: ۳۱)؛ لاله‌زار را که نام مکان است به جای رویداد به کار برده که به شهادت رسیدن جوانان وطن است.

عبدالرزاق عبدالواحد نیز در سرودهٔ «لبیک یا غضب» در مواردی عراق را ذکر و مردم عراق را اراده کرده است، مانند:

سمعتَ یوما بالعراق	خاف أو هرب؟
وهل رأيتَ سيفه	بنو إذا ضرب
وهل رأيتَه کبا	أو فاتَه طلب
کوثة اللیب العراق	کله وثب
هذا العراق المُسْتَقَرُّ	یا أبا لهب

(عبدالواحد، ۲۰۰۰: ۱۵/۳-۱۶)

در تمام ابیات مراد شاعر از عراق مردم آن دیار است و شجاعت مردم عراق را با استعاره‌های متعدد به تصویر کشیده است. در بیت اول با مبرا دانستن آن‌ها از ترس و فرار، در بیت دوم با توصیف گند نشدن شمشیرشان در میدان جنگ، و در بیت سوم با مانند کردن آن‌ها به اسبی که سکندری نمی‌خورد و نمی‌لغزد، تصویری از شجاعت سپاه عراق در جنگ و دلاوری‌های آن‌ها در مقابل سپاه دشمن مقابل دیدگان مخاطب ترسیم می‌کند.

یا در این سروده موطن را ذکر و مواطنین را اراده کرده است:

وموطني یسبح	بالدماء و اللهب
-------------	-----------------

(همان: ۱۸)

۴. ۱. ۳. استعاره‌های ساختارمند

لیکاف و جانسون معتقدند بسیاری از اوقات ما در استعاره‌های ساختارمند، از یک مفهوم به شدت ساختارمند و به‌وضوح تعریف شده برای ساختاربخشیدن به مفهومی دیگر استفاده می‌کنیم. آن‌ها استعاره «بحث جنگ است» را مثال می‌زنند و می‌گویند: «این استعاره این امکان را برای ما فراهم می‌کند که چستی یک "بحث" را به واسطه چیزی که درک آن برای ما ساده‌تر است (یعنی جنگ) مفهوم‌سازی کنیم. برای این منظور، ویژگی‌های جنگ و اقتضائات آن را در نظر می‌گیریم (63: 2003).

نظیر این گونه مفهوم‌سازی در اشعار قزوه فراوان دیده می‌شود. به‌عنوان نمونه، قزوه در سوگ شهید می‌گوید: «عزا، عزای لاله‌ای به خون نشسته است» (۱۳۹۸: ۵). در این استعاره و بافت پیرامون آن در شعر که الهام گرفته از فضای اجتماعی و فرهنگی جامعه در زمان سرودن شعر است، شاعر شهید را چون لاله و دشت نگاه را از این داغ نیلی می‌داند (همان: ۴) و در ادامه اجزای دیگر طبیعت را برای توصیف استعاری این سوگ، به شیوه‌ای ساختارمند به کار می‌گیرد؛ اجزای طبیعت مانند نخل: «قیام سبز نخل، چون قدت بلند است» (همان: ۵)، موج: «نماز ژرف موج، چون دلت شکسته است» (همان‌جا)، ستاره: «دگر چراغ‌های کوچه‌های آسمان هم / ستاره نیست، حجله‌های دسته‌دسته است» (همان‌جا) و ... همان‌طور که مفهوم شهید را با مفهوم ساختارمند لاله (جزوی از طبیعت که به‌وضوح تعریف شده است) توصیف می‌کند، دیگر اجزای طبیعت را نیز برای تکمیل این نگاه استعاری به کار می‌گیرد و با رویکرد "برجسته‌سازی" در هر بخش از این استعاره ساختارمند، جنبه‌های خاصی از موضوع را فراخور مقصود موردنظر خود برجسته می‌کند. به‌عنوان مثال با استعاره "لاله" مفهوم داغ و سوگ، با استعاره "نخل" استواری و بلندقامتی، و با استعاره "ستاره" روشنی حجله‌های شهیدان را برجسته‌سازی می‌کند.

نظیر این گونه مفهوم‌سازی در شعر عبدالواحد نیز دیده می‌شود:

عبرة للعراق یابن ابي وقاص	أَنَّ اسْمَكَ الِ عَلَيْهِ السَّقَاؤُ...
یا وریث القعقاع، هذا أوانُ ال	سَّیْل .. ذُلُّ الارعاضِ و الابراقُ

(عبدالواحد، ۲۰۰۰: ۹/۳-۱۰)

وقتی شاعر سپاه عراق در این جنگ را سپاه اسلام در فتح قادسیه، و صدام را سعدبن ابی وقاص و قعقاع می‌نامد درحقیقت از ساختار معنایی ملهم از تاریخ اسلام که اجزای آن در ذهن مخاطبانش روشن است برای ساختار بخشیدن به مفهومی دیگر استفاده کرده است. در ادامه نیز گوشه‌ای دیگر از تاریخ اسلام را برای توصیف استعاری این نبرد به شیوه‌ای ساختارمند به کار می‌گیرد:

انها قادسیة مرة أخرى	بها الفیل يلتقي والبراقُ
فتأمل جيش النبوه وانظر	کیف تسعى لحتفها الفُسَّاقُ

(همان: ۱۰/۳)

وقتی شاعر مفهوم جنگ عراق با ایران را با مفهوم ساختارمند نبرد قادسیه که در حافظه تاریخی مردم عراق نقش بسته است توصیف می‌کند، بخش‌های دیگری از تاریخ را برای تکمیل این نگاه استعاری به کار می‌گیرد و با الهام از تاریخ کهن، جنگ‌ها و قهرمانان باستانی ایران، سپاهیان ایران را در این جنگ همان سپاه رستم ترسیم می‌کند:

فانتدبنا لها، فأنّا نلاقى

فعسى جئد رستم أن يلاقوا!

(همان: ۱۲)

در سروده‌ای دیگر نیز در استعاره‌ای ساختمان و با الهام از ساختار ماجرای جنگ‌های سعد و قعقاع در تاریخ اسلام، بار دیگر صدام را مانند آنان توصیف می‌کند:

يا سعد، يا قعقاعُ يا

صدامُ واخرب...

هذي جيوشُ المؤمنين

يا أبا لهب

(همان، : ۱۴)

۲.۴. استعاره مفهومی و ارتباط آن با دیگر مقوله‌های اداری از منظر لیکاف و جانسون

۲.۴.۱. ماهیت نسبی ساختاربخشی استعاره‌ها

به عقیده لیکاف و جانسون مفاهیم استعاری برای ساختار بخشیدن به مفهوم مستعارزله به کار گرفته شده‌اند؛ به این معنا که برای ساختاربخشی به مفهوم مستعارزله زیرمقوله‌ها و لایه‌های مختلف مفهوم مستعارزله مورد استفاده قرار می‌گیرند. البته استفاده از زیرمقوله‌ها و مفاهیم مرتبط با مستعارزله کامل و تحت‌اللفظی نیستند، بلکه فقط بخش‌هایی از این مقوله‌ها و لایه‌ها به ضرورت و برای تبیین مفهوم مستعارزله به کار گرفته می‌شوند. برای مثال در استعاره مفهومی «زمان پول است» وجه ارزشمندی در مستعارزله و مستعارزله مشترک است اما مثلاً اکتسابی بودن، درمورد پول صادق است نه درمورد زمان (58-56: 2003).

قزوه در نمونه‌ای که به نظر می‌رسد شاهد مثال مناسبی برای این مقوله باشد، عزم شهید را همچون صلابت طوفان می‌داند و می‌گوید: «رفتی و بار دگر شد شعرت، ترائه دریا/ عزم صلابت طوفان، خشم نشانه دریا» (۳۹۸: ۴). بر اساس دیدگاه استعاره مفهومی، این استعاره برای عزم شهید لایه‌های طوفان، و صلابت آن را زوایایی از اجزای کاربردی مفهوم طوفان مطرح می‌کند. مانند این زوایا که طوفان، صفت فاعلی از طوفیدن/ توفیدن و به معنای شور و غوغاکننده، فریادکننده و غرّان است و به حالت آشفستگی در جو اطلاق می‌شود که بر سطح زمین تأثیر می‌گذارد (فرهنگ فارسی، ذیل «طوفان»). زوایای واژه طوفان می‌تواند ناظر به آن باشد که عزم شهید همچون طوفانی فریادکننده و شورانگیز زمین را آشفته خواهد کرد. بخش‌هایی از این عبارت‌های زبانی که از مفهوم استعاری طوفان برمی‌آید، هدف ساختاربخشی به مفاهیم معمول ما را دنبال می‌کند اما بخش‌هایی از آن‌ها بنا به ضرورت در مفاهیم معمول ما به کار نمی‌روند، درواقع این عبارت‌ها فراتر از قلمرو زبانی تحت‌اللفظی هستند (Lakoff & Johnson, 2003: 56).

در تکمیل این بخش لازم است اشاره شود که استعاره‌هایی از این دست (عزم شهید و صلابت طوفان) به دلیل زیرساخت‌های فرهنگی و بافت موقعیتی نمونه‌هایی متعارف و نظام‌یافته‌اند؛ به این معنا که با سایر استعاره‌های متداول در بافت خود در تعامل هستند و در نظام مفهومی ما نقش روشنی دارند؛ لذا از منظر این نظریه چنین مواردی جزو استعاره‌هایی هستند که با آن‌ها زندگی می‌کنیم. این نمونه‌ها برای ما مرده نیستند (Ibid: 58). شاهد این ادعا که چنین استعاره‌هایی در نظام مفهومی سرزمین ما زنده‌اند

و با آن‌ها زندگی می‌کنیم، وجود نمونه‌های مشابه فراوان برای آن‌هاست، مثلاً مواردی از این دست: «قیام سبز نخل چون قدت بلند است» (قزوه، ۱۳۹۸: ۵)، «گریه کن ای آسمان در مرگ طوفان زاده‌ها» (همان: ۱۶)، «آبشار موج فروخته‌ای از خشم تو» (همان: ۴۶). چنانکه در این نمونه‌ها دیده می‌شود، مفاهیم استعاری دیگری در همین نظام مفهومی دربارهٔ اقتدار و کوبندگی رزم‌جویان ایرانی وجود دارند که پرتکرار نیز هستند.

عبدالرزاق نیز در این بیت:

يا فسور الحديد، اعلام سعد أبدا جنح نسرها خفاق

(عبدالواحد، ۲۰۰۰: ۱۲/۳)

سپاه عراق را کرکس‌های آهنین می‌نامد و صدام را سعدبن ابی وقاصی که پرچم‌های سپاهش همیشه همچون بال‌های کرکس به اهتزاز درآمده است. در این بیت، شاعر برای ساختاربخشی به مفهوم مستعازله یعنی سپاهیان عراق در جنگ با ایران، از زیرمقوله‌ها و لایه‌های مستعازمنه یعنی کرکس استفاده می‌کند. کرکس به دلیل شیوهٔ زندگی در برخی فرهنگ‌ها نماد ثبات و پایداری شناخته می‌شود، در فرهنگ عرب نیز کرکس پرنده‌ای قوی و قدرتمند است (معلوف، ۱۳۸۴: ۵۷۸) که نماد قدرت و شجاعت تلقی می‌شود. شاعر برای توصیف ثبات، پایداری، شجاعت و قدرت سپاه عراق در این جنگ، این پرنده را در کنار واژهٔ "حدید" به کار گرفته است. براساس نظریهٔ استعارهٔ مفهومی این استعاره برای سپاه عراق لایه‌های معنایی کرکس و آهنین را به‌عنوان زوایایی از اجزای کاربردی مستعازمنه به کار گرفته که می‌تواند ناظر به این باشد که پایداری، ثبات، قدرت و شجاعت سپاه عراق همچون قدرت، صلابت و شجاعت کرکس‌هایی است که همواره در آسمان بال گشوده و اوج می‌گیرند و آسمان‌ها را درمی‌نوردند.

در ادامهٔ همین سروده، شاعر به زبان استعاری سپاهیان عراق را در این جنگ کوه‌های آهنین می‌نامد و با به‌کارگیری زوایای مستعازمنه یعنی کوه‌های آهنین در ساختاربخشی به مفهوم مستعار، قوت، قدرت و استواری سپاهیان عراق را به رخ دشمن می‌کشد:

يا جبال الحديد من ألف عامٍ و جبال الحديد فينا عتاقُ

(عبدالواحد، ۲۰۰۰: ۱۲/۳)

۴.۲.۲. استعاره و انسجام فرهنگی

بنیادی‌ترین ارزش‌ها در یک فرهنگ با ساختار استعاری بنیادی‌ترین مفاهیم در آن فرهنگ، هماهنگ هستند. به بیان دیگر استعاره‌های موجود در زبان هر جامعه و نظام فرهنگی با نظام‌های ارزشی و جریان فرهنگی غالب آن جامعه ارتباط دارند. لیکاف و جانسون تأکید می‌کنند که نظام‌های ارزشی فردی با استعاره‌های جریان فرهنگی غالب در جامعه هماهنگ‌اند (-29: 2003).

31. این دیدگاه یادآور نظریهٔ تحلیل گفتمان است که می‌گوید ایجاد نظم‌های گفتمانی در جامعه، چنان تحت سیطرهٔ روابط ایدئولوژیک قدرت عمل می‌کند که حتی ممکن است گفتگوهای خودمانی و خصوصی نیز متأثر از روابط قدرت و گفتمان حاکم باشند. به این معنا که جزئیات ظریف نوشتار و گفتار با ساختارهای اجتماعی و آن دسته از روابط قدرت که بر آن‌ها حاکم

هستند، هماهنگ‌اند و ضمن پنهان‌سازی روابط سلطه طبق نظام گفتمانی و فرهنگی حاکم عمل می‌کنند (Fairclough, 2001: 94-96). دایان مک‌دائل نیز در مقدمه‌ای بر نظریه‌های گفتمان، نظیر این مضمون را بیان می‌کند که گفتمان فرهنگی حاکم بر جامعه، مخاطبان و کاربران زبان را دچار نوعی انقیاد^۹ از مفاهیم حاکم می‌کند. او واژه‌ها و مفاهیمی را که به صورت استعاری، برای نشان‌دار کردن افراد به کار گرفته می‌شوند، به عنوان مصادیقی از این بحث مطرح می‌کند (مک‌دائل، ۱۳۸۰: ۱۹۶ - ۱۹۷). استعاره مفهومی علیرضا قزوه درباره مرگ، ناظر به نظام مفهومی و انسجام فرهنگی جامعه ایران در آن روزگار است و باور گفتمانی نسبت به مفهوم مرگ را که از قضا مورد پذیرش قاطبه مخاطبان نیز هست به خوبی نشان می‌دهد: «ما مرگ را بوسیدیم و مرگ دایه ما بود» (۱۳۹۸: ۶۷). استعاره "دایه بودن مرگ" ضمن اینکه جزو استعاره‌های مبتنی بر تشخیص است و پیش‌تر در گروه استعاره‌های هستی‌شناختی قرار گرفت چرا که از میان تجربیات ادارک‌شده بشر انتخاب شده است، نمونه مناسبی از ارتباط استعاره با انسجام فرهنگی است که مورد توجه لیکاف و جانسون بوده است. در بافت فرهنگی جامعه ایران در دوران سرودن این اشعار، به دلیل باور به تقدس مرگ در میدان مبارزه، این نوع از مرگ بسیار دوست‌داشتنی و دلپسند بود، به گونه‌ای که شاعر به بیان استعاری مرگ را همچون دایه می‌داند که برای کودک مظهر مهر و نوازش است. نظر به گفتمان غالب جامعه آن روز ایران نظام ارزشی شاعر آشکارا با جریان فرهنگی غالب در جامعه هماهنگ است (Lakoff & Johnson, 2003: 31). شاعر عراقی نیز گاه استعاره‌هایی را به کار گرفته که برخاسته از نظام فرهنگی حاکم بر ذهن و زبان جامعه عرب است؛ مثلاً آنجا که عبدالرزاق در توصیف عراق در جنگ با ایران آن را به "دوحة الشهامة مانند" می‌کند:

إنّها دوحة الشهامة .. هذا ال
فرع تغدوه هذه الأعراق

(عبدالواحد، ۲۰۰۰: ۳: ۱۱)

ضمیر "ها" در اینجا به عراق برمی‌گردد که استعاره از سپاه عراق است. این استعاره ذیل استعاره‌های مبتنی بر مجاز قرار می‌گیرد که شاعر محل (عراق) را ذکر و اهل آن محل (عراقی‌ها/ سپاه عراق) را اراده است. شاعر سپاه عراق را به دوحة الشهامة مانند کرده است؛ دوحه یعنی درخت بزرگ و پرشاخ و برگ، شجره‌نامه و تبارنامه. شهامة هم یعنی بزرگواری و عزت نفس. درحقیقت شاعر سپاهیان عراق در این جنگ را راست‌قامتان و یا به تعبیر شاعران ایرانی سروقامتان اصیل و نجیب میدان نبرد توصیف می‌کند که بی‌تردید ریشه در باورهای فرهنگی عراق داشته و برگرفته از فرهنگ عرب‌هاست. یا در این بیت:

یا نسور الحديد، اعلام سعد
أبدأ جنح نسرها خفاق

(همان: ۱۲)

اینکه سپاه عراق در این جنگ را کرکس‌های آهنین توصیف کرده نیز ریشه در باورهای فرهنگی اعراب دارد، چرا که در فرهنگ عرب، کرکس پرنده‌ای قوی و قدرتمند، و این استعاره ناظر به ثبات، پایداری و قدرت سپاه عراق در نبرد علیه سپاه مقابل است.

این استعاره در اشعار عربی استعاره‌ای فراگیر است. در دوران معاصر هم شاعری همچون عمر ابوریشه در سروده ای که آن را "النسر" نامید کرکس را نماد فرزندان شجاع و قوی سوریه قرار داد (تهرانی و واعظ، ۲۰۰۹: ۱۰۸).

۴.۲.۳. ماهیت منسجم استعارها

استعارها به عقیده لیکاف و جانسون تصادفی نیستند بلکه از نظام‌های منسجمی برخوردارند و ما نظام‌های تجربی خود را در چارچوب آن نظام‌ها مفهوم‌سازی می‌کنیم. آن‌ها بر این باورند که شاید گاهی به ظاهر ناهماهنگی در میان عبارات استعاری متداول مشاهده شود اما آن‌ها به هیچ وجه ناهماهنگ و نامنجم نیستند (2003: 46).

در اشعار قزوه مجموعه‌ای از استعاره‌های منسجم دیده می‌شود. مثلاً آنجا که شهیدان را لاله می‌نامد در رویکردی منسجم خاک وطن را به سبب شهادت جوانان لاله‌زار می‌خواند و خود را خار فرسوده این باغ می‌شمارد (۱۳۹۸: ۲۲-۲۳). در نظام‌مندی و انسجامی که در استعاره فوق دیده می‌شود، جوانان به خون غلتیده وطن همچون لاله‌اند؛ در سرخی خونشان، کوتاهی عمرشان، زیبایی و شکوهشان. روی دیگر این انسجام خار است که در باغ و لاله‌زار و در کنار لاله‌های سرخ، خارهای بی‌ثمر و اثری هم هستند که برخلاف لاله‌ها، زیبا و رنگین نیستند و باز هم برخلاف لاله‌ها عمر دراز دارند. استعاره لاله و خار در کنار هم مجموعه منسجمی از ویژگی‌ها را برای آنچه شاعر در صدد مفهوم‌سازی برای آن است به دست می‌دهند.

در اشعار شاعر عراقی نیز این نظام منسجم در استعاره‌ها دیده می‌شود، برای مثال آنجا که عبدالرزاق عبدالواحد جنگ ایران و عراق را نبرد قادسیه و سپاه عراق را در این نبرد، سپاه پیامبر^(ص) می‌نامد، در یک رویکرد منسجم رویارویی این دو سپاه را رویارویی فیل و بُراق می‌نامد و صدام را نیز قعقاع (از فرماندهان سپاه مسلمانان در جنگ قادسیه و در فتح مدائن / جلولاء) خطاب می‌کند:

أنها قادیة مرة أخرى	بها الفیل يلتقي و البراق
فتامل جيش النبوة، وانظر	كيف تسعى لحتفها الفساق
يا وريث القعقاع، هذا أوان ال	سيل ذل الارعاد و الابراق

(عبدالواحد، ۲۰۰۰: ۳: ۱۰)

در سروده‌ای دیگر در رویکردی منسجم شاعر، جنگ را آتش و مردم عراق را هیزم این جنگ تصویر کرده، و سعد و قعقاع را استعاره از صدام قرار داده است:

لبیک یا نار الوغی	فکلنا حطب
یا سعد، یا قعقاع یا	صدام واحرب

(همان: ۱۴)

۴.۲.۴. شکل‌گیری نظام مفهومی و ساختاربخشی منسجم تجربه

لیکاف و جانسون بر این عقیده‌اند که بخش عمده‌ای از نظام مفهومی طبیعی ما به شکل استعاری ساختار یافته است. به عبارت دقیق‌تر، بیشتر مفاهیم تا اندازه‌ای در چارچوب مفاهیم دیگری درک و دریافت می‌شوند (59: 2003). به بیان دیگر ادعای آن دو این است که انسان‌ها معمولاً تجربه‌های غیرجسمانی را فقط در ارتباط با تجربه‌های جسمانی مفهوم‌سازی می‌کنند به این معنا که تجربه‌های با وضوح کمتر را در ارتباط با تجربه‌های با وضوح بیشتر به شکل مفهوم درمی‌آورند.

علیرضا قزوه در مجموعه از نخلستان تا خیابان می‌گوید: «این بوی ناب وصال است یا عطر گل‌های سیب است» (۱۳۹۸: ۶). او مفهوم با وضوح کمتر "بوی ناب وصال" را با مفهوم با وضوح بیشتر "عطر گل‌های سیب" مفهوم‌سازی می‌کند و در ادامه می‌گوید: «در مسجد سینه چندی است تا صبحدم نوحه‌خوانی است» (همان‌جا)؛ اینجا هم نوحه‌خوانی (اندوه و سوگ) در سینه را با نوحه‌خوانی در مسجد مفهوم‌سازی می‌کند.

در ادامه مبحث شکل‌گیری نظام مفهومی، لیکاف و جانسون بحث ساختاربخشی منسجم تجربه را مطرح می‌کنند که ناظر به گشتالت^{۱۰}های تجربی و جنبه‌های تجربه است. در ساختاربخشی نیز مفهومی به وسیله مفهومی دیگر درک می‌شود. در این میان، ساختاربخشیدن به تجربه در چارچوب گشتالت‌های چندبعدی، به تجربه‌های ما انسجام می‌بخشد. (Lakoff & Johnson, 2003: 76)

در استعاره «در مسجد سینه چندی است تا صبحدم نوحه‌خوانی است» (قزوه، ۱۳۹۸: ۶) که پیش‌تر به آن پرداخته شد، مفهوم سینه به وسیله مفهوم مسجد تعریف و فهم می‌شود. درک گشتالت چندبعدی "مسجد" با مفاهیمی که بنا به تجربه ما با مسجد در ارتباط است، کلید انسجام در فهم احوال "سینه" است. مفاهیم مرتبط با مسجد نظیر معنویت، لطافت احساس، حال درونی، جایگاه ارتباط ویژه با پروردگار و مانند این‌ها برای "سینه" مطرح می‌شود و ذهن مخاطب را براساس تجربیاتی که از مفهوم "مسجد" دارد، با مفهوم "سینه" انسجام می‌بخشد. در عین حال که مفاهیم مرتبط دیگر با مسجد را مطرح می‌کند و با آن‌ها هم استعاره‌های مفهومی دیگری در ارتباط با مفهوم سینه می‌سازد و قدرت ساختار منسجم را بسط می‌دهد.

در جای دیگر خطاب به شهیدان می‌گوید: «خورشید که در اوج فلک، خانه اوست / همسایه دیوار به دیوار شماست» (همان: ۳۷) که در این استعاره نیز خورشید را همسایه شهیدان می‌نامد. در این مورد هم به شیوه ساختاربخشی منسجم تجربه، با همسایه خواندن خورشید برای شهیدان آنان را هم‌تراز منبع نور جهان قرار می‌دهد. افزون بر این مفاهیمی نظیر آسمان، ماه، ستارگان، منظومه شمسی و کهکشان‌ها را نیز که بر مبنای تجربه مخاطب هم‌تراز خورشیدند، در این مجموعه قرار می‌دهد به نحوی که مخاطب به این انسجام مفهومی می‌رسد که شهیدان عرش‌نشینان و آسمانیان هستند. به بیان دیگر، مجموعه‌ای از نمونه‌ها تحت پوشش استعاره همسایگی خورشید هستند. درواقع با مجموعه‌ای از تضمن‌های استعاری روبه‌رو هستیم که نظام‌مند هستند؛ این نظام‌مندی "انسجام استعاری" نام دارد (Lakoff & Johnson, 2003: 87).

نمونه‌های دیگری از این دست در اشعار انتقادی قزوه که در سال‌های پایانی جنگ ایران و عراق سروده شده، وجود دارد که در آن‌ها از رفاه طلبانی که هنوز جنگ به پایان نرسیده به دنبال منافع و مطامع دنیوی خویش هستند، بیزاری می‌جوید: «جنگ که

۱۰. گشتالت: ترکیب، شکل کلی (به دلیل اینکه این واژه در مباحث استعاره مفهومی به همین شکل متداول است، به همین صورت در متن آمد).

تمام شد، عمو جان فرانک هم از فرانسه برگشت... / این همه خون حجامت ملت بود تا حاج آقا همچنان کباب سلطانی کوفت کند / تا قلیان بکشد / به تسبیح شاه مقصودش بنازد» (قزوه، ۱۳۹۸: ۴۷ - ۵۰). عمو جان فرانک استعاره از مرفهان و راحت طلبان است که مترصد پایان روزهای دشوار جنگ بودند. او این استعاره را با استعاره مفهومی دیگری همراه می کند و مفهوم خون های ریخته شده را با تجربه خون حجامت ملت، ساختار می بخشد.

استعاره های بعدی مانند کباب سلطانی کوفت کردن، قلیان کشیدن، با تلفن زمینس معامله کردن (استعاره از رفاه و عیش در میانه روزگار دشوار جنگ)، به تسبیح شاه مقصود نازیدن، از ولا الضالین همه ایراد گرفتن، از خدا هزار رکعت طلب کار بودن (استعاره از دین داری همراه با رفاه و بدون رنج) تضمن های استعاری دیگری هستند که همگی جزوی از این مجموعه نظام مند استعاره های مفهومی در شعر او هستند.

از سوی دیگر مفهوم ساده زیستی و دردمندی طبقه دیگر را در چارچوب استعاره های مفهومی نظیر پوتین های کهنه سربازی که برای مخاطب تجربه ای عینی است، ساختار می بخشد: «برادرم با پوتین های کهنه سربازی اش بسیج می شود ... (همان: ۵۲).

جدول ۱. نمونه هایی از استعاره های مفهومی در اشعار عبدالرزاق عبدالواحد

حوزه مقصد	حوزه مبدأ	استعاره
ایرانی / الفرس	موش / ترسو حقیر و کوچک	دمک الحر علقم لایذاق / الفرس طعمه یا عراق (عبدالواحد، ۲۰۰۰: ۸/۳)
خون عراق	گیاه تلخ / علقم	خون سرخ استعاره از شهید است (همان)
صدام	سعد بن ابی وقاص / شجاع و دلاور	عبرة للعراق یابن ابي وقاص / أن اسمک ال علیه الشقاق (همان: ۹)
صدام	قعقاع / شجاع	یا وریث القعقاع، هذا أوان ال / سیل ذل الارعاد و الابرار (همان: ۱۰)
سپاه ایران	الارعاد و الابرار	
جنگ	آتش است	ثم کان النصر العظیم فلیل / همود، و للنهار اتلاق (همان: ۱۱)
صدام	قعقاع / شجاع	یا وریث القعقاع إنا وراثا / أهله خیر ارثا الاخلاق (همان)
عراق	دوحة الشهامة	إنها دوحة الشهامة هذا ال / فذع تغنوه هذه الاعراق (همان)
مردم عراق / سپاه	بخشنده / اهل جود و کرم	ولنا جود حاتم وانتفاض / علی و سینفه السباق (همان: ۱۲)
سپاهان ایران	رستم / شجاع و جسور	فانتدبنا لها فأننا نلاهی / فعی جند رستم أن یالها (همان)
سپاه عراق	شموس / خورشیدها	یا جنود العراق یا عز اهلی / یا شموسا علی شمس سباق (همان)
سپاه عراق / صدام	کرکس های آهنین / قوی بزرگ و عظیم	یا نسور الحديد، اعلام سعد / أبدا جئح نسرهما خفاق (همان)
سپاه عراق	سعد / شجاع	
سپاه عراق	قوی و استوار / کوه های آهنین	یا جبال الحديد من ألف عام / و جبال الحديد فینا عتاق (همان)
صدام	قوی شجاع / صلاح الدین	یا صلاح الدین الذی من حمانا / فز حتی ضجت به الآفاق (همان)
جنگ	آتش	لییک یا نار الوغی / فکلن حطب (همان: ۱۴)
مردم عراق	هیزم / آماده پیکار و جانفشانی / ایثار	
مردم عراق	شهید / کشته ها	لییک کلنا دم به ستخضب (همان)
سپاه ایران	رستم	أن راس رستم بنا سیحطب (همان)
صدام	شجاع و قوی و دلیر (سعد / قعقاع)	یا سعد، یا قعقاع یا / صدام و احرب (همان)
سپاه عراق	با ایمان	هذی جیوش المؤمنین / یا أبأ لهب (همان)
سپاه عراق	قامت بلند / رشید	قاماتهم منابر / وهامهم قیب (همان: ۱۵)
عراق / سپاه عراق	قوی و شجاع	و هل رأیته کبا او فاته طلب (همان: ۱۶)

حوزه مقصد	حوزه مبدأ	استعاره
عراق	شجاع	کوثبة اللیث العراق/ کله وئب(همان)
جنگ	آتش	مشمتمین یرقبون/ النار من کئب(همان: ۱۷)
خون	شعر	دماؤنا کشعرا/ أبلغ من خطب(همان: ۱۸)
عراق	خون	وموطنی یسیح/ بالدماء و اللهب(همان)
صدام	جوانمرد	الیوم یوم الحق یوم الاقدام/ یوم علی الفتی وصدام (همان: ۲۳)
صدام	شجاع	یا ذالفقار یا مقلق الهام / یا شعله الحق . سیف الاسلام (همان)
سپاه عراق صدام	شجاع شجاع/خالد/ طارق	ناتیکمو بکل لیث ضرغام/ من خالد لطارق لصدام(همان)

جدول ۲. نمونه‌هایی از استعاره‌های مفهومی در اشعار علیرضا قزوه

حوزه مقصد	حوزه مبدأ	استعاره
عزم شهید	صلابت طوفان	رفتی و بار دگر شد شعرت ترانه دریا/ عزمت صلابت طوفان، خشمیت نشانه دریا (قزوه، ۱۳۹۸: ۴)
خشم شهید	نشانه ی دریا	رفتی و بار دگر شد شعرت ترانه دریا/عزمت صلابت طوفان، خشمیت نشانه دریا (همان)
شعر شهید و شهادت	ترانه ی دریا	رفتی و بار دگر شد شعرت ترانه دریا/عزمت صلابت طوفان، خشمیت نشانه دریا (همان)
نگاه من	دشت نیلی	از داغت ای همه خوبی، نیلی است دشت نگاهم(همان)
ساحل	انسانی با گونه ی کبود	از داغت ای همه خوبی، نیلی است دشت نگاهم/آن سان که گونه ی ساحل از تازیانه دریا(همان)
شهید	لاله ی به خون نشسته	عزا، عزای لاله ای به خون نشسته است(همان: ۵)
نخل	بلندقامتی که قیام سبز کرده است	قیام سبز نخل، چون قدت بلند است(همان)
موج	کسی که به نماز خم شده است	نماز ژرف موج، چون دلت شکسته است(همان)
دل	غدیو	در ازدحام دستها به گاه تشییع/ غدیو دل گواه بیعتی خجسته است(همان)
حجله ها	ستاره ها	دگر چراغ‌های کوچه های آسمان هم/ستاره نیست حجله‌های دشته دسته است(همان)
شهید	امامزاده	تو آن امامزاده‌ای که ماه و خورشید/دخیل بر ضریح دیده تو بسته است(همان)
بوی تربت شهدا	بوی ناب وصال/عطر گل سیب	این بوی ناب وصال است یا عطر گل‌های سیب است(همان: ۶)
سینه	مسجد	در مسجد سینه چندی است تا صبحدم نوحه خوانی است(همان)
اشک	خطیب	بر منبر گونه، اینگونه شبها اشکم خطیب است(همان)
ما با تو	دریای بی پایان	ما با تو ای اوج کرامت دریای بی پایان وصلیم(همان: ۸)
وصل	دریا	ما با تو ای اوج کرامت دریای بی پایان وصلیم(همان)
مابی تو	زخم نمک سود کویر	ما با تو ای ابر شهادت، زخم نمک سود کویریم(همان)
شهادت	ابر	ما با تو ای اوج کرامت دریای بی پایان وصلیم(همان)
شهدان	تک سواران رها	از این میدان خدایا، تک سواران رها رفتند(همان: ۱۲)
همت من	طفل نی سوار	از این میدان خدایا، تک سواران رها رفتند/ چه خواهد کرد طفل همتم با نی‌سواری‌ها (همان)
شهید	کهنکشان سوخته	یک کهنکشان سوخته دیدم که سر نداشت (همان: ۱۵)
شهدان	دسته گل ها	دسته گل‌ها دسته دسته می‌روند از یادها (همان: ۱۶)
من	خار	چرا چون خار فرسودم در این باغ (همان: ۲۲)

حوزه مقصد	حوزه مبدأ	استعاره
شهید	لاله	گلستان در گلستان لاله روید (همان)
خاک وطن	لاله زار	تمام دشت یکسر لاله زار است (همان: ۳۱)
شهید/خون شهید	لاله/حرمت لاله	از خون شهید شرمستان باد مگر/ با حرمت لاله می توان بازی کرد (همان: ۳۶)
روشنفکرهای دور از جنگ	عموجان فرانک	جنگ که تمام شد، عموجان فرانک هم از فرانسه برگشت (همان: ۴۷)
نادان بودن	دندان عقل عاریه ای داشتن	وقتی دندان عقلمان عاریه ای باشد (همان)
رفاه دائمی مرفهان بی درد و مظاهر به دین	چلوکباب / سلطانی / قلیان / تسبیح / شاه مقصود / تلفن / زمینس / ایراد گرفتن از ولالضالین دیگران / هزار رکعت از خدا طلب داشتن...	این همه خون حجامت ملت بود تا حاج آقا همچنان کباب سلطانی کوفت کند / قلیان بکشد / به تسبیح شاه مقصودش بنازد / و با تلفن زمینس معامله کند / از ولالضالین همه ایراد بگیرد / او چند هزار رکعت از خدا طلبکار است... (همان: ۵۰-۴۷)

۵. نتایج پژوهش

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در اشعار عبدالواحد و قزوه نمونه‌ای از استعاره‌های جهت‌مند وجود ندارد و استعاره‌های آن دو غالباً از نوع هستی‌شناختی و ساختارمند هستند. در استعاره‌های هستی‌شناختی قزوه با تکیه بر ایده‌ها و تجربیات خود از تاریخ ایران و پیشینه رشادت‌های ایرانیان نظیر "سربه‌داران" تکیه دارد و از عناصر طبیعت و محیط‌های دل‌انگیز معنوی نظیر لاله‌زار و مسجد، برای مفهوم‌سازی مفاهیم انتزاعی مورد نظر خود به شکل محسوس بهره می‌گیرد. در استعاره‌های ساختارمند نیز غالباً از عناصر معنادار طبیعت نظیر آسمان، نخل، طوفان، موج و دریا برای بیان استعاری بزرگی، استواری و ... بهره می‌گیرد.

عبدالرزاق عبدالواحد، شاعر عراقی، نیز در استعاره‌های هستی‌شناختی و ساختارمند، متأثر از تجربیات شخصی خود از جنگ ایران و عراق و نظام اندیشگانی خویش دست به خلق استعاره زده است. او بیشتر به تاریخ نظر داشته و تلاش کرده است با الهام از تاریخ سرزمین خود و تجربه جنگ‌های موفق قوم عرب، شخصیت‌های تاریخی را استعاره برای شخصیت‌های دو سپاه در این جنگ قرار دهد؛ از این رو رستم را استعاره برای سپاه ایران و قعقاع و سعد و صلاح‌الدین را استعاره برای صدام قرار داده تا اقتدار و عظمت فرمانده سپاه خود و شجاعت سپاهیان عراق را در رویایی و شکست دادن دشمن به زبان استعاری بیان کند.

در نظام مفهومی که از استعاره‌های قزوه برمی‌آید جنگ هشت‌ساله نه یک معرکه سهمگین، بلکه میدان و فرصتی برای عشق ورزیدن، تعالی و درخشش برای کسانی است که شایستگی دارند و انتخاب واژگانی زیبا و معنادار از عناصر طبیعت نظیر نخل، لاله، موج، ستاره و ... برای پیکارکنندگان و شهیدان، نشانگر ادراک و اندیشه مبتنی بر این نظام مفهومی در آن روزگار است. او از سویی از دلآوری مردان ایران در مبارزه با جهان‌خواران در این جنگ سخن می‌گوید و از سوی دیگر، از عشق و شور و مستی آنان در میدان جان‌بازی در راه ایمان و وطن سخن می‌راند. درواقع اشعار او حاصل تلاقی تفکر حماسی و عرفانی است. نگاه شاعر عراقی کاملاً متفاوت از نگاه شاعر فارسی است. در نظام مفهومی که از استعاره‌های شاعر عراقی برمی‌آید جنگ ایران و عراق نه فقط تداعی‌کننده نبردهای سهمگین دو ملت عرب و فارس در صدر اسلام، بلکه رویارویی سپاه اسلام با ابرهه یا به عبارتی رویایی سپاه اسلام با سپاه کفر است.

عبدالرزاق در نگاهی متفاوت با قزوه این جنگ را قاتل، حیوان وحشی و در نهایت آتشی می‌داند که مردم عراق هیزم آن هستند. او هرچند تلاش کرده با الهام از تاریخ جنگ‌های سرزمینش شخصیت‌های مهم تاریخ همچون قعقاع و ... را استعاره برای صدام قرار دهد و او را قهرمان این جنگ نشان داده و ستایش کند، اما نتوانسته نگاه منفی خود را به این رویداد پنهان کند.

تعارض منافع

تعارض منافی وجود ندارد.

منابع

- ابن قتیبہ. (۲۰۰۷). تأویل مشکل القرآن. تحقیق إبراهيم شمس الدين. بیروت: دارالکتب العلمیة.
- ابن منظور. (۱۴۱۴). لسان العرب. بیروت: دار صادر.
- انصاری، نرگس. (۱۳۹۷). «زیبایی‌شناسی خلاقیت هنری در نمایشنامه منظوم (الحرالریاحی)». نقد ادب معاصر عربی، س ۸ ش ۱۵: ۵۷-۸۴. DOI: 10.29252/mcal.2019.1282
- بارسلونا، آتونو. (۱۳۹۰). استعاره و مجاز با رویکرد شناختی. گردآوری آتونو بارسلونا، ترجمه فرزانه سجودی، لیلا صادقی و تینا امراللهی. تهران: نقش جهان.
- الجاحظ، أبو عثمان عمرو بن بحر. (۱۹۳۲). البیان والتبیین. تحقیق حسن السندی. القاهرة: الرحمانية.
- تهرانی، نادر نظام و واعظ، سعید. (۲۰۰۹). شذرات من النظم والنثر في العصر الحديث. تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.
- جرجانی، عبدالقاهر. (۱۹۹۱). اسرار البلاغة. تعليق محمود محمد شاكر. قاهره: مكتبة الخانجي.
- حنیف، محمد. (۱۳۹۰). جنگ از سه دیدگاه. تهران: صریح.
- خطیبی، علی و نظری، یوسف. (۱۳۹۵). «السمات الاسلوبية لقصيدة في رحاب الحسين (ع) دراسة و تحليل». کنگره بین‌المللی زبان و ادبیات: ۱ - ۱۷. قابل دسترس در: <https://civilica.com/doc/581638>
- سیاوشی، صابره و جاوید مهر، مصطفی. (۱۴۰۲). «واکاوی تطبیقی ادبیات اعتراض در اشعار سمیع القاسم و علیرضا قزوه». مطالعات ادبیات تطبیقی، د ۱۷ ش ۶۵: ۱-۱۶. DOI: 10.30495/clq.2023.1977448.2508
- سیفی، طیه و رئیس، فائزه. (۱۴۰۲). «شعر دیداری در اشعار عبدالرزاق عبدالواحد نمونه‌ی موردی سروده‌ی هارب من متحف الآثار و أصابع الخوف». نقد ادب معاصر عربی، ش ۶: ۱۲۳-۱۵۴. DOI: 10.22034/mcal.2024.20258.2330
- ضیف، شوقی. (۱۴۲۹). البلاغة تطور و تاریخ. قاهره: دارالمعارف.
- عبدالواحد، عبدالرزاق. (۲۰۰۰). الأعمال الشعرية. بغداد: دار الشؤون الثقافية العامة.
- عرب، فاطمه. (۱۳۹۲). بررسی عناصر شاعری در اشعار علیرضا قزوه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه سمنان.
- عظیم‌زاده، امیرعلی. (۱۳۹۶). «نقد بلاغی از نخلستان تا خیابان». مطالعات دفاع مقدس، س ۱ ش ۳: ۷-۲۹. DOR: 20.1001.1.25883674.1396.3.1.1.9
- قزوه، علیرضا. (۱۳۹۸). از نخلستان تا خیابان. تهران: سوره مهر.
- کوچش، زولتان. (۱۳۹۳). مقدمه‌ای بر کاربردی بر استعاره. ترجمه شیرین پورابراهیم. تهران: سمت.

محسنی‌راد، بتول و پودینه قدسیه، شهرام. (۱۳۹۶). «نگرشی تحلیلی به شخصیت‌های داستان هزار و یک شب در شعر عبدالرزاق عبدالواحد». همایش ملی هزار و یک شب و ادبیات ایران و جهان: ۲۰-۳۵.

معین، محمد. (۱۳۷۹). فرهنگ فارسی. تهران: امیرکبیر.

معلوف، لوئیس. (۱۳۸۴). منجدالطلاب. ترجمه محمد بندرریگی. تهران: اندیشه اسلامی

مک‌دائل، دایان. (۱۳۸۰). مقدمه‌ای بر نظریه‌های گفتمان. ترجمه حسینعلی نوذری. تهران: فرهنگ گفتمان.

همتی، سمیره و هاشمی، آریتا. (۱۴۰۱). «بررسی تطبیقی کنایه و تشبیه در شعر دفاع مقدس با تکیه بر برخی از اشعار سیدحسن حسینی و علیرضا قزوه». چهارمین همایش ملی پژوهش‌های حرفه‌ای در روانشناسی و مشاوره با رویکرد از نگاه معلم: ۱۲۷-۱۳۵.

قابل دسترسی در: <https://civilica.com/doc/1528397>

References

- Abdol vahed, A. (2000). A collection of poems Baghdad: directorate general of cultural affairs. (In Arabic)
- Al Jahez, A. (1932). Expression & Explanation . researched by Hassan Alsandubi. Ghahere: Rahmaniyyah. (In Arabic)
- Ansari, N. (2018). "Aesthetics of Artistic Creativity in the Poetic Play (Al-Horr Al-Riyahi) Criticism of Contemporary Arabic Literature". 8. 15: 57-84. (In Persian)
- Arab, F. (2013). "A study of poetic elements in Alireza Ghazveh's poems". Master's thesis, Semnan University. (In Persian)
- Azimzadeh, A. (2017). "Rhetorical Criticism from Palm Grove to Street". Scientific Quarterly Journal of Sacred Defense Studies. 1. 3: 7-29. (In Persian)
- Barcelona, A. (2011). Metaphor and Metonymy at the crossroads: a cognitive perspective. translated by Fazan Sojudi, Tina Amrollahi & Leila Sadeqi. Tehran: naghsh e jahan. (In Persian)
- Ebn Ghotaybe. (2007). Interpretation of the problems of the Quran. researched by Ebrahim shamsoddin. Beirut: darolkotob elmiyyah. (In Arabic)
- Ebn Manzur. (1993). Arabic Language dictionary. Beirut: Dar Sader. (In Arabic)
- Fairclough, N. (2001). Language and power. England: Longman.
- Hanif, M. (2011). War from three perspectives. Tehran: Sarir. (In Persian)
- Hemmati, S. & Hashemi, A. (2022). "A Comparative Study of Allusion and Simile in the Poetry of the Sacred Defense, Relying on Some Poems by Seyyed Hassan Hosseini and Alireza Ghazveh". The Fourth National Conference on Professional Research in Psychology and Counseling with a Teacher's Perspective: 127-135. (In Persian)
- Jorjani, A. (1991). Secrets of the Rhetoric. With suspensions by Mahmud Mohammad Shaker. Ghahereh: Alkhangi. (In Arabic)
- Khatibi, A. & Nazari, Y. (2016). "Stylistic Features of the Poem In the Porch of Al-Hussein Review and Analysis". International Congress of Language and Literature: 1-17. (In Arabic)
- Kovecses, K. (2014). A Practical Introduction to Metaphor. translated by Shirin Pour Ebrahim. Tehran: samt. (In Persian)
- Lakoff, G & Johnson, M. (2003). Metaphors we live by. United States of America: University of Chicago.
- Macdonell, D. (2001). An Introduction to Discourse Theories. translated by Hosein Ali Nozari. Tehran: Culture of discourse. (In Persian)
- Maluf, L. (2005). Guide For Students. translated by Mohammad Bandarrigi. Tehran: Islamic thought. (In Arabic & Persian)
- Moeen, M. (2000). Persian dictionary. Tehran: Amir Kabir. (In Persian)

- Mohseni Rad, B & Pudineh Ghodsiyeh, Sh. (2017). "An Analytical Approach to the Characters of the Story of One Thousand and One Nights in the Poetry of Abdol Razzaq Abdol Vahed". National Conference on One Thousand and One Nights and Iranian and World Literature: 20-35. (In Persian)
- Qazve, A. (2019). From the palm grove to the street . Tehran: sure mehr. (In Persian)
- Seyfi.T & Raeisi, F. (2023). "Visual Poetry in the Poems of Abdol Razzaq Abdol Vahed: A Case Study of the Poems Runaway from the Museum of Antiquities and Fingers of Fear". Two Quarterly Journals of Contemporary Arabic Literature Criticism.6: 123-154. (In Persian)
- Siyavashi, S & Javidmehr, M. (2023). "A Comparative Analysis of Protest Literature in the Poems of Samih Al-Qasim and Alireza Qazveh". Quarterly Journal of Comparative Literature Studies .17. 65: 1-16. (In Persian)
- Tehrani, N & Vaez, S. (2009). Fragments of poetry and prose in the modern era. Allameh Tabatabaei University Publications. (In Arabic)
- Zeyf, Sh. (2008). Rhetoric Evolution and History. Ghahereh: Dar Al Maaref. (In Arabic)

روایت انگلیسی و صفحه آرایی نشده